

Pradžia>Jūsų teisės>Pagrindinės teisės>Chartijos vadovas>I dalis. Pagrindinių teisių apsauga Europos Sąjungoje

Część I – Ochrona praw podstawowych w Unii Europejskiej

Ochrona praw podstawowych w Unii Europejskiej

1. Unia Europejska, prawa człowieka i prawa podstawowe

Unia Europejska (UE) opiera się na **wartościach** poszanowania **godności ludzkiej, wolności, demokracji, równości, państwa prawa i poszanowania praw człowieka** (zob. **art. 2 TUE**).

Jednym z głównych celów UE jest propagowanie praw człowieka czy też praw „podstawowych”, zarówno w granicach UE, jak i na całym świecie. W Traktatach pojawia się zarówno termin „prawa człowieka”, jak i „prawa podstawowe”. Uzasadnienie użycia jednego lub drugiego z nich nie jest jednoznaczne. Wydaje się jednak, że wyrażenie „prawa człowieka” jest preferowane w przepisach dotyczących stosunków zewnętrznych Unii (mianowicie jej relacji z państwami trzecimi i organizacjami międzynarodowymi). Z kolei w postanowieniach Traktatu, które dotyczą spraw wewnętrznych (tj. ochrony praw podstawowych w granicach UE), jest mowa o „prawach podstawowych”. Niniejszy przewodnik skupia się na wewnętrznym wymiarze ochrony praw i w związku z tym używany będzie termin „prawa podstawowe”.

W każdym przypadku, gdy instytucje Unii wykonują swoje funkcje oraz zadania powierzone im na mocy Traktatów, muszą przestrzegać praw podstawowych UE. Są one ponadto zobowiązane do propagowania stosowania tych praw podstawowych, o ile nie wiąże się to ze zwiększeniem ich uprawnień przewidzianych w Traktatach.

Państwa członkowskie są zobowiązane do przestrzegania praw podstawowych UE, gdy wykonują prawo Unii. **Część II** niniejszego przewodnika dostarcza wsparcia w rozpoznaniu sytuacji, w których UE i jej państwa członkowskie są zobowiązane chronić prawa podstawowe UE.

Zanim zostaną omówione te aspekty, w kolejnych sekcjach przedstawiono prawa podstawowe chronione w UE oraz środki, za pomocą których jednostki mogą dochodzić odszkodowania za naruszenie tych praw.

2. Prawa podstawowe chronione w UE

Wraz z wejściem w życie Traktatu z Lizbony w dniu 1 grudnia 2009 r. UE otrzymała spisana **kartę praw – Kartę praw podstawowych Unii Europejskiej** (zwaną w dalszej części przewodnika „kartą”).

Karta składa się z preambuły i 54 artykułów podzielonych na **siedem** tytułów. W tytułach I–VI (**Godność, Wolność, Równość, Solidarność, Prawa obywatelskie i Wymiar sprawiedliwości**) określono prawa podstawowe, natomiast tytuł VII (**Postanowienia ogólne dotyczące wykładni i stosowania karty**) zawiera szereg zasad dotyczących wykładni i stosowania tych praw podstawowych.

Więcej informacji na temat karty i jej treści znajduje się w części I sekcje **2.1** i **2.2** niniejszego przewodnika. Główne zasady zawarte w tytule VII omówiono natomiast w **części III**.

Karta ma **taką samą moc prawną jak Traktaty**, na których opiera się UE (TUE i TFUE). Wszystkie trzy dokumenty są zatem uznawane za prawo pierwotne UE, w związku z czym znajdują się na szczycie w hierarchii źródeł prawa Unii. Z tego względu instytucje Unii są zobowiązane do przestrzegania postanowień karty, podobnie jak państwa członkowskie, gdy wykonują prawo Unii. Sformułowanie to oznacza, że karta nie zastępuje konstytucji danego kraju, chociaż w niektórych przypadkach może nad nią przeważać (**część III sekcja 2** zawiera informacje na temat związku między kartą a krajowymi źródłami praw podstawowych).

Karta nie jest jednak jedynym źródłem ochrony praw podstawowych w UE.

Od lat 70. XX wieku, w związku z brakiem spisanej karty praw, **Trybunał Sprawiedliwości Unii Europejskiej** zapewniał ochronę praw indywidualnych, podnosząc je do rangi **zasad ogólnych prawa Unii**. Traktat z Lizbony potwierdza te zasady jako będące jednym ze źródeł praw podstawowych UE (więcej informacji na ten temat znajduje się w **sekcji 2.3**).

Ponadto UE może stać się stroną umów międzynarodowych dotyczących ochrony praw podstawowych. Od dnia 22 listopada 2011 r. UE jest stroną przyjętej przez ONZ **Konwencji o prawach osób niepełnosprawnych**, pierwszego międzynarodowego prawnie wiążącego instrumentu mającego na celu ustanowienie minimalnych norm praw ochrony osób niepełnosprawnych. Jest to również pierwszy traktat dotyczący praw człowieka, którego UE stała się stroną.

Ponadto na mocy Traktatu z Lizbony UE jest **prawie zobowiązana do przystąpienia do**

Europejskiej Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności, częściej nazywanej **Europejską konwencją praw człowieka (EKPC)**.

Obowiązująca od 1953 r. EKPC została zawarta w ramach **Rady Europy** – międzynarodowej organizacji chroniącej prawa człowieka, w skład której wchodzi obecnie 47 krajów, z czego 28 to państwa członkowskie UE.

EKPC była pierwszym instrumentem, na podstawie którego grupa krajów zgodziła się przestrzegać szeregu, głównie obywatelskich i politycznych, praw. Co ważne, EKPC pozwala jednostkom zaskarżać naruszenia praw podstawowych przez państwo będące stroną konwencji przed sądem ponadnarodowym, tj. **Europejskim Trybunałem Praw Człowieka** w Strasburgu.

Mimo że w Traktacie z Lizbony zobowiązano UE do przystąpienia do EKPC, do tej pory UE jeszcze tego nie uczyniła. Nie oznacza to jednak, że EKPC nie odgrywa żadnej roli w unijnym systemie ochrony praw człowieka. Więcej informacji na ten temat można znaleźć w **sekcji 2.4**.

2.1. Geneza Karty praw podstawowych Unii Europejskiej

W czerwcu 1999 r. **Rada Europejska na posiedzeniu w Kolonii** postanowiła, że prawa podstawowe mające zastosowanie na poziomie UE należy skonsolidować w jednym dokumencie, aby zapewnić ich większą widoczność.

Szefowie państw i rządów państw członkowskich, którzy spotkali się w Kolonii, dążyli do włączenia do karty zasad ogólnych określonych w EKPC w 1950 roku oraz zasad wynikających z tradycji konstytucyjnych wspólnych dla państw UE. Karta miała ponadto obejmować prawa podstawowe, które mają zastosowanie do obywateli Unii, takie jak prawa gospodarcze i społeczne zawarte w Europejskiej karcie społecznej Rady Europy oraz we Wspólnotowej karcie socjalnych praw podstawowych pracowników. Karta miała także odzwierciedlać zasady wynikające z orzecznictwa Trybunału Sprawiedliwości i Europejskiego Trybunału Praw Człowieka.

Karta **została opracowana przez Konwent** składający się z przedstawicieli każdego państwa członkowskiego UE i Komisji Europejskiej, a także posłów do Parlamentu Europejskiego i parlamentów narodowych.

Została ona **proklamowana w Nicei w grudniu 2000 r.** przez Parlament Europejski, Radę i Komisję. Druga proklamacja karty nastąpiła w 2007 r. w Strasburgu w celu potwierdzenia szeregu poprawek wniesionych do pierwotnej wersji karty.

W **grudniu 2009 r.**, wraz z **wejściem w życie Traktatu z Lizbony**, karcie nadano **wiązącą moc prawną na równi z Traktatami**.

2.2. Karta praw podstawowych: treść

Karta zbiera w jednym dokumencie prawa, które wcześniej były zawarte w różnych aktach prawa unijnego i krajowego, jak również w szeregu konwencji przyjętych w ramach Rady Europy, Organizacji Narodów Zjednoczonych (ONZ) i Międzynarodowej Organizacji Pracy (MOP).

Dzięki karcie **prawa podstawowe stały się bardziej przejrzyste i widoczne**, przez co przyczynia się ona do zapewnienia pewności prawa w UE.

Karta składa się z **preambuły oraz 54 artykułów** podzielonych na **siedem tytułów**:

Tytuł I: **Godność** (godność człowieka, prawo do życia, prawo człowieka do integralności, zakaz tortur i niehumanitarnego lub poniżającego traktowania albo karania, zakaz niewolnictwa i pracy przymusowej);

Tytuł II: **Wolności** (prawo do wolności i bezpieczeństwa osobistego, poszanowanie życia prywatnego i rodzinnego, ochrona danych osobowych, prawo do zawarcia małżeństwa i prawo do założenia rodziny, wolność myśli, sumienia i religii, wolność wypowiedzi i informacji, wolność zgromadzania się i stowarzyszania się, wolność sztuki i nauki, prawo do nauki, wolność wyboru zawodu i prawo do podejmowania pracy, wolność prowadzenia działalności gospodarczej, prawo własności, prawo do azylu, ochrona w przypadku usunięcia z terytorium państwa, wydalenia lub ekstradycji);

Tytuł III: **Równość** (równość wobec prawa, niedyskryminacja, różnorodność kulturowa, religijna i językowa, równość kobiet i mężczyzn, prawa dziecka, prawa osób w podeszłym wieku, integracja osób niepełnosprawnych);

Tytuł IV: **Solidarność** (prawo pracowników do informacji i konsultacji w ramach przedsiębiorstwa, prawo do rokowani i działań zbiorowych, prawo dostępu do pośrednictwa pracy, ochrona w przypadku nieuzasadnionego zwolnienia z pracy, należyte i sprawiedliwe warunki pracy, zakaz pracy dzieci i ochrona młodocianych w pracy, życie rodzinne i zawodowe, zabezpieczenie społeczne i pomoc społeczna, ochrona zdrowia, dostęp do usług świadczonych w ogólnym interesie gospodarczym, ochrona środowiska, ochrona konsumentów);

Tytuł V: **Prawa obywatelskie** (prawo głosowania i kandydowania w wyborach do Parlamentu Europejskiego, prawo głosowania i kandydowania w wyborach lokalnych, prawo do dobrej administracji, prawo dostępu do dokumentów, Europejski Rzecznik Praw Obywatelskich, prawo petycji, swoboda przemieszczania się i pobytu, opieka dyplomatyczna i konsularna);

Tytuł VI: **Wymiar sprawiedliwości** (prawo do skutecznego środka prawnego i dostępu do bezstronnego sądu, domniemanie niewinności i prawo do obrony, zasady legalności oraz proporcjonalności kar do czynów zabronionych pod groźbą kary, zakaz ponownego sądenia lub karania w postępowaniu karnym za ten sam czyn zabroniony pod groźbą kary);

Tytuł VII: **Postanowienia ogólne dotyczące wykładni i stosowania karty** (zakres zastosowania, zakres i wykładnia praw i zasad, związek z EKPC, rozróżnienie między „prawami” a „zasadami”; poziom ochrony).

2.3. Ogólne zasady prawa Unii dotyczące ochrony praw podstawowych

Traktat ustanawiający Europejską Wspólnotę Gospodarczą nie zawierał postanowień dotyczących ochrony praw podstawowych. Już pierwsze sprawy wniesione przed **Trybunał Sprawiedliwości** wykazały jednak, że akty prawne EWG mogą naruszać prawa podstawowe, w szczególności takie jak swoboda prowadzenia działalności gospodarczej czy prawo własności.

W latach 70. XX wieku Trybunał Sprawiedliwości uznał, że w jego **kompetencjach leży zapewnienie poszanowania praw podstawowych jako „ogólnych zasad prawa”** (zob. wyrok w sprawie *11/70 Internationale Handelsgesellschaft*, pkt 4). Zgodnie z tym wyrokiem sądy krajowe miały powstrzymać się od orzekania w sprawie aktów prawnych EWG na podstawie krajowych źródeł ochrony praw podstawowych.

Trybunał podkreślił później, że także krajowe przepisy prawne objęte (wówczas) zakresem prawa wspólnotowego muszą być również zgodne z prawami podstawowymi chronionymi przez to prawo jako zasady ogólne (zob. wyrok w sprawie *C-60/84 Cinéthèque*, pkt 26).

Aby ustalić istnienie związku między prawami podstawowymi na poziomie krajowym i wspólnotowym, Trybunał Sprawiedliwości uznał jednak, że jest on **zobowiązany do „czerpania inspiracji z tradycji konstytucyjnych wspólnych państwom członkowskim”** (zob. wyrok w sprawie *4/73 Nold*, pkt 13). Podobnie Trybunał dokonał odesłania do „**umów międzynarodowych dotyczących ochrony praw człowieka, przy których tworzeniu państwa członkowskie współpracowały lub do których przystąpiły**” jako do **źródła wytycznych** (tamże). Trybunał Sprawiedliwości stwierdził również, że EKPC ma szczególne znaczenie (zob. wyrok w sprawie *C-260/89 ERT*, pkt 42).

W obecnym brzmieniu **art. 6 ust. 3 TUE** stanowi, że: „Prawa podstawowe, zagwarantowane w europejskiej Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności oraz wynikające z tradycji konstytucyjnych wspólnych Państwom Członkowskim, stanowią część prawa Unii jako zasady ogólne prawa”.

W związku z tym w **Traktacie z Lizbony potwierdzono**, że Trybunał Sprawiedliwości ma możliwość pogłębiania ochrony praw podstawowych poprzez zasady ogólne prawa.

Niemniej **związek między prawami podstawowymi jako zasadami ogólnymi prawa a kartą jest złożony**. Oba te źródła mają ten sam status prawny i w odniesieniu do ochrony, jaką zapewniają, bardzo często się pokrywają (wynika to z faktu, że orzecznictwo Trybunału Sprawiedliwości w sprawie zasad ogólnych było inspiracją przy pracach nad kartą, a źródła inspiracji dla karty i zasad ogólnych w znacznym stopniu się pokrywają).

Trybunał Sprawiedliwości nie zajął jeszcze jednoznacznego stanowiska w tym zakresie – w niektórych sprawach odwołuje się do obu źródeł (zob. na przykład wyrok w sprawie *C-441/14 Dansk Industri (DI)*, pkt 22).

Uzasadnione wydaje się jednak uznanie, że zasady ogólne dotyczące praw podstawowych pełnią co najmniej dwie funkcje:

pomoc w wykładni karty: jeżeli postanowienie karty kodyfikuje prawo podstawowe, które Trybunał Sprawiedliwości uznał już za zasadę ogólną, orzecznictwo, w którym uwzględniono tę kwestię, powinno przyświecać wykładni tego postanowienia karty;

działanie jako alternatywny środek **ochrony praw podstawowych, które nie zostały uznane w karcie**.

Należy zauważyć, że pomimo (jedyne) odniesienia do EKPC w art. 6 ust. 3 TUE Trybunał Sprawiedliwości opiera się na innych traktatach międzynarodowych jako źródłach zasad ogólnych prawa Unii: na przykład Konwencji o prawach dziecka ONZ lub [Europejskiej karcie społecznej](#).

W związku z tym obecne brzmienie art. 6 ust. 3 TUE nie powinno uniemożliwiać Trybunałowi odwoływania się do takich innych instrumentów.

2.4. Związek pomiędzy UE a EKPC

Obecnie, mimo że wszystkie państwa członkowskie UE są stronami Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności (EKPC), Unia Europejska sama nie jest jej stroną. W związku z tym Europejski Trybunał Praw Człowieka w Strasburgu nie posiada kompetencji do kontroli zgodności aktów i przepisów UE z EKPC. Jest natomiast właściwy do orzekania w przedmiocie aktów państw członkowskich, w tym aktów wprowadzających w życie zobowiązania wynikające z prawa Unii.

Europejski Trybunał Praw Człowieka dokonał rozróżnienia między aktami państw członkowskich wykonującymi zobowiązania wynikające z prawa Unii, które przyznają państwom członkowskim pewien margines swobody w ich wykonywaniu, a tymi, które takiego marginesu swobody nie przyznają. W przypadkach, w których nie przysługuje luz decyzyjny, Trybunał w Strasburgu nie będzie dokonywał kontroli aktów (prawnych) państw członkowskich ze względu na domniemanie, że ochrona praw podstawowych gwarantowana w ramach systemu UE jest co najmniej równoważna ochronie zapewnianej w ramach EKPC. Domniemanie to jest względne: zostanie obalone, jeżeli ochrona w rozpatrywanej sprawie była w oczywisty sposób niewystarczająca (doktryna ta została po raz pierwszy sformułowana w wyroku w sprawie *Bosphorus*).

W żaden szczególny sposób nie będą natomiast traktowane akty państw członkowskich wykonujące zobowiązania wynikające z prawa Unii, w których państwom członkowskim nie pozostawiono żadnego marginesu swobody.

Wraz z wejściem w życie Traktatu z Lizbony UE jest prawnie zobowiązana do przystąpienia do EKPC. Art. 6 ust. 2 stanowi: „Unia przystępuje do europejskiej Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności. Przystąpienie do Konwencji nie ma wpływu na kompetencje Unii określone w Traktatach”.

Aby Unia Europejska mogła przystąpić do EKPC, musi wejść w życie umowa o przystąpieniu między Unią a państwami będącymi stronami EKPC. W 2013 r. sfinalizowano projekt umowy o przystąpieniu, ale Trybunał Sprawiedliwości uznał go za niezgodny z traktatami UE i kartą (zob. [opinia 2/13](#)).

Fakt, że UE nie jest obecnie stroną EKPC, nie oznacza jednak, że konwencja ta nie ma znaczenia prawnego w ramach prawa Unii. Obecnie EKPC (oraz orzecznictwo Trybunału w Strasburgu dokonującego jej wykładni) pełni dwie funkcje:

działa jako minimalny standard ochrony w odniesieniu do karty, której art. 52 ust. 3 stanowi, że: „W zakresie, w jakim niniejsza karta zawiera prawa, które odpowiadają prawom zagwarantowanym w europejskiej Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności, ich znaczenie i zakres są takie same jak praw przyznanych przez tę konwencję. Niniejsze postanowienie nie stanowi przeszkody, aby prawo Unii przyznawało szerszą ochronę” (więcej informacji można znaleźć w [części III sekcja 5.1](#));

można się powoływać na EKPC i orzecznictwo Trybunału w Strasburgu w celu ochrony praw podstawowych jako na zasady ogólne prawa Unii, zgodnie z art. 6 ust. 3 TUE (zob. [sekcja 2.3](#)).

3. Funkcje praw podstawowych UE

Instytucje i organy UE (niezależnie od tego, czy są to oficjalnie organy, jednostki itp.) muszą przestrzegać praw podstawowych UE i wspierać ich skuteczne stosowanie podczas wykonywania swoich działań. Wszelkie przyjmowane przez nie akty prawne muszą być zgodne z wymogami ochrony praw podstawowych.

Państwa członkowskie UE muszą przestrzegać praw podstawowych UE i wspierać ich stosowanie, ale tylko wtedy, gdy działają w ramach prawa Unii (zob. [część II sekcja 3](#)).

W związku z tym w odniesieniu do aktów UE prawa podstawowe pełnią dwie główne funkcje.

Po pierwsze stanowią one *punkt odniesienia dla wykładni*. Wykładni aktów UE należy dokonywać w świetle praw podstawowych UE, a jeżeli akty UE są niejednoznaczne, należy preferować wykładnię najbardziej zgodną z prawami podstawowymi UE.

Na przykład w *wyroku w sprawie C-131/12 Google Spain* Trybunał Sprawiedliwości *dokonał wykładni dyrektywy 95/46/WE w sprawie ochrony osób fizycznych w zakresie przetwarzania danych osobowych i swobodnego przepływu tych danych w świetle art. 7 i 8 karty dotyczących prawa do poszanowania życia prywatnego i prawa do ochrony danych osobowych*. Chociaż w dyrektywie nie zostało to wyraźnie przewidziane, Trybunał orzekł, że wykładni karty należy dokonywać w ten sposób, że uznaje ona prawo do „bycia zapomnianym”, tj. prawo osoby fizycznej do usunięcia informacji jej dotyczących przez operatora wyszukiwarki.

Po drugie, prawa podstawowe UE stanowią podstawę i *punkt odniesienia dla ważności*. Akt UE, który narusza prawa podstawowe UE i którego wykładni nie można dokonywać zgodnie z tymi prawami, jest nieważny i może zostać unieważniony w drodze skargi o unieważnienie wniesionej do Trybunału Sprawiedliwości lub Sądu albo może zostać uznany za nieważny w drodze orzeczenia w trybie prejudycjalnym wydanego przez Trybunał Sprawiedliwości (zob. [sekcja 4](#)).

Na przykład w *wyroku w sprawie C-293/12 Digital Rights Ireland* Trybunał Sprawiedliwości uznał dyrektywę 2006/24/WE w sprawie zatrzymywania danych za nieważną, ponieważ jej przepisy nie gwarantowały wystarczających zabezpieczeń, aby zapewnić przetwarzanie danych osobowych zgodnie z art. 7 i 8 karty.

Prawa podstawowe UE stanowią również punkt odniesienia w zakresie zgodności krajowych przepisów prawnych, które wchodzą w zakres prawa Unii. Ich wykładni należy dokonywać zgodnie z prawami podstawowymi UE. W przypadku konfliktu, którego nie można rozstrzygnąć w drodze wykładni, przepis krajowy może zostać uchylony lub zmieniony przez ustawodawcę krajowego. Ponadto, jeżeli przedmiotowe prawo podstawowe UE spełnia wymogi dotyczące bezpośredniego stosowania, sądy krajowe i organy administracji mogą je stosować, nie stosując sprzecznych przepisów krajowych. Nie muszą one zatem czekać na formalną zmianę istniejących przepisów krajowych przez ustawodawcę krajowego (więcej informacji na ten temat można znaleźć w [części III sekcja 7](#)).

4. Środki sądowe dostępne dla osób fizycznych ubiegających się o ochronę ich praw podstawowych UE

Różne organy sądowe i pozasądowe zapewniają szereg środków i mechanizmów pozwalających uzyskać odpowiednią ochronę w przypadku naruszenia praw podstawowych UE.

Ochronę sądową praw podstawowych w ramach karty zapewniają Trybunał Sprawiedliwości Unii Europejskiej w Luksemburgu oraz sądy krajowe państw członkowskich.

Jeżeli **naruszenie praw podstawowych** wynika ze środka unijnego, jedynie Trybunał Sprawiedliwości może stwierdzić nieważność aktu, który doprowadził do takiego naruszenia. Istnieją dwa sposoby skłonienia Trybunału Sprawiedliwości do zbadania zgodności środka unijnego z kartą:

w drodze wniesienia **skargi o stwierdzenie nieważności** przed sąd właściwy do rozpoznawania skarg o stwierdzenie nieważności wnoszonych przez osoby fizyczne;

w drodze wniosku do Trybunału Sprawiedliwości o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym złożonego przez krajowy organ sądowy.

Te dwa sposoby działania nie są wymienne: podlegają różnym wymogom i zasadom proceduralnym.

Na przykład na mocy [art. 263 akapit czwarty TFUE](#) do skarg o stwierdzenie nieważności ma zastosowanie termin. Ponadto skarżący musi wykazać istnienie wystarczającego bezpośredniego i indywidualnego interesu w unieważnieniu zaskarżanego środka, aby być upoważnionym do wszczęcia postępowania sądowego. Przepisy regulujące tę kwestię, zwaną legitymacją procesową, są bardzo surowe i często osobom fizycznym trudno jest wnieść sprawę bezpośrednio przed sądy UE.

Nie przewidziano natomiast terminu na złożenie odesłania prejudycjalnego, ale tylko sądy krajowe mogą składać takie wnioski do Trybunału Sprawiedliwości. (zob. [art. 267 TFEU](#)). W związku z tym, aby można było złożyć taki wniosek, musi toczyć się postępowanie sądowe na szczeblu krajowym, które dotyczy domniemanej sprzeczności aktu UE (lub krajowego środka wdrażającego prawo Unii) z prawami podstawowymi UE. Każda strona postępowania krajowego może zwrócić się do sądu krajowego, aby dokonał odesłania prejudycjalnego do Trybunału Sprawiedliwości, ale ostateczna decyzja należy do sądu krajowego (który może również z urzędu złożyć odesłanie prejudycjalne).

W przypadku gdy **naruszenie praw podstawowych wynika z krajowego środka prawnego, główna odpowiedzialność za zapewnienie ochrony osobom fizycznym spoczywa na sądach krajowych** (właściwy organ sądowy musi zostać wskazany zgodnie z przepisami krajowymi dotyczącymi właściwości sądów danego państwa członkowskiego).

W pierwszej kolejności sąd krajowy musi ustalić, czy dana kwestia wchodzi w zakres stosowania praw podstawowych UE, czy też dotyczy wyłącznie krajowych praw podstawowych. Jeżeli prawa podstawowe UE mają zastosowanie (zob. [część II sekcje 1–3](#)), sąd krajowy musi zapewnić gwarantowaną przez nie ochronę. **W razie wątpliwości** sąd krajowy może złożyć **odesłanie prejudycjalne** do Trybunału Sprawiedliwości w sprawie wykładni prawa Unii.

Wybór najwłaściwszej procedury nie jest łatwym zadaniem i przydatna może być fachowa porada prawna (kilka wskazówek w tym zakresie można znaleźć w [części III sekcja 2](#)). Aby umożliwić stronom i ich pełnomocnikom prawnym lepsze zrozumienie zasad regulujących prowadzenie wyżej wymienionych

procedur, Trybunał Sprawiedliwości przyjął pewne [instrukcje praktyczne](#) dla stron spraw wnoszonych do Trybunału. Ponadto Trybunał skierował do sądów krajowych kilka [zaleceń dotyczących wszczynania postępowań prejudycjalnych](#), wskazujących, czy należy dokonać odesłania prejudycjalnego, oraz praktyczne wskazówki dotyczące formy i skutków takiego odesłania.

5. Środki pozasądowe dostępne dla osób fizycznych ubiegających się o ochronę ich praw podstawowych UE

Problemy dotyczące ochrony praw podstawowych UE można również rozwiązywać za pośrednictwem mechanizmów pozasądowych.

Naruszenia praw podstawowych przez instytucje, organy i jednostki organizacyjne Unii

Skarga do Europejskiego Rzecznika Praw Obywatelskich: prawo zwrócenia się do [Europejskiego Rzecznika Praw Obywatelskich](#), które samo w sobie jest prawem podstawowym (przyznanym w art. 44 Karty praw podstawowych Unii Europejskiej), umożliwia obywatelom i rezydentom Unii zgłaszanie przypadków „niewłaściwego administrowania” przez instytucje, organy i jednostki organizacyjne Unii, z wyjątkiem Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej pełniącego swoje funkcje sądowe.

Skarga do Europejskiego Inspektora Ochrony Danych: każdy, kto uważa, że jego prawa w zakresie ochrony danych osobowych zostały naruszone, gdy instytucja, organ lub jednostka organizacyjna Unii przetwarzała dane odnoszące się do niego, może wnieść skargę do Europejskiego Inspektora Ochrony Danych, korzystając z [formularza skargi](#).

Naruszenia praw podstawowych przez państwo członkowskie

Skarga do Komisji Europejskiej dotycząca naruszenia praw podstawowych przez organy krajowe (o ile działają one w zakresie stosowania prawa Unii: zob. [część II sekcje 1–3](#)). Szczegółowe informacje na temat sposobu składania skargi oraz sposobu, w jaki Komisja będzie ją rozpatrywać, są dostępne [tutaj](#).

Petycja do Parlamentu Europejskiego: prawo petycji, które samo w sobie jest prawem podstawowym (określone w art. 44 Karty praw podstawowych Unii Europejskiej), pozwala obywatelom i rezydentom Unii zwrócić uwagę Parlamentu Europejskiego na kwestię, która wchodzi w zakres kompetencji Unii i bezpośrednio dotyczy składającego petycję. Dodatkowe informacje na temat prawa petycji można znaleźć [tutaj](#).

Za pośrednictwem [portalu petycji Parlamentu Europejskiego](#) można złożyć nową petycję lub poprzeć już istniejącą.

Ostatnia aktualizacja: 23/10/2018

Stroną zarządza Komisja Europejska. Informacje na tej stronie nie muszą odzwierciedlać oficjalnego stanowiska Komisji Europejskiej, nie ponosi ona również odpowiedzialności za wszelkie informacje, dane czy odniesienia na niej zawarte. Więcej informacji na temat praw autorskich odnoszących się do stron UE znajduje się na stronie „Informacje prawne”.